

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Методичні вказівки

до практичних занять з дисципліни «Економічна теорія»
Напрямок підготовки - 0502 «Менеджмент організацій»
для студентів 1-го курсу денної форми навчання

Курс – 1
Семестр – 1
Лекції – 51 години
СРС -51 година
Практичні заняття – 34година

„Затверджено”
на засіданні кафедри
економіки природокористування

Протокол №__від____2008__р.
Зав.кафедри_Буркинський Б.В.

Зміст	3
Передмова	6
Тема 1. Розкажіть, що вивчає економічна наука, та покажіть її значення в житті окремої людини.	
Предмет економічної науки.	8
Функції економічної теорії.	
Значення економічної науки.	
Тема 2. Назвіть види потреб та споживчих благ, охарактеризуйте їх види.	
Покажіть сутність закону зростання потреб	9
Сутність і класифікація потреб.	
Характеристика споживчих благ.	
Безмежність потреб.	
Тема 3. Назвіть фактори виробництва та охарактеризуйте його основні елементи.	10
Виробництво — процес, який постійно повторюється.	
Фактори виробництва.	
Тема 4. Доведіть, що економічні ресурси є обмеженими, а потреби безмежними. Покажіть, у чому суть альтернативної вартості.	12
Види економічних ресурсів і їхня обмеженість.	
Проблема вибору в економіці.	
Альтернативна вартість.	
Тема 5. Охарактеризуйте форми власності та організаційні типи підприємств.	13
Власність як економічна категорія.	
Форми власності.	
Роздержавлення і приватизація.	
Організаційні типи підприємств.	
Тема 6. Розкажіть про історію виникнення грошей, покажіть їх суть та охарактеризуйте функції.	16
Причини виникнення грошей.	
Функції грошей.	
Сучасні гроші.	
Закон грошового обігу.	

Тема 7. Назвіть риси ринкової економіки та покажіть принципи її функціонування. 18

Суть і принципи ринкової економіки.
Головні економічні суб'єкти ринку.
Ринковий кругообіг.

Тема 8. Охарактеризуйте основні функції ринку та поясніть, як ринок розв'язує основні економічні проблеми. 20

Сутність ринку.
Види ринку.
Функції ринку.

Тема 9. Охарактеризуйте закон попиту. Побудуйте криву попиту та назвіть нецінові чинники попиту. 22

Сутність і закон попиту.
Графік попиту.
Фактори, що впливають на попит.

Тема 10. Дайте характеристику закону пропозиції. Побудуйте криву пропозиції та назвіть нецінові чинники пропозиції. 24

Сутність і закон пропозиції.
Графік пропозиції.
Фактори, що впливають на пропозицію.

Тема 11. Назвіть види доходів та витрат. Охарактеризуйте суть та роль прибутку в ринковій економіці. 26

Форми доходів у ринковій економіці.
Структура економічних витрат.
Бухгалтерський і економічний прибуток.
Функції прибутку.

Тема 12. Охарактеризуйте форми оплати праці та способи стимулювання підвищення ефективності праці. 27

Номінальна і реальна зарплата.
Погодинна і відрядна оплата.
Стимулювання праці.

Тема 13. Поясніть на прикладі, які чинники можуть впливати на зміну величини ренти. 29

Що таке земельна рента
Як підрахувати ціну землі.

**Тема 14. Охарактеризуйте суть безробіття. Назвіть
причини та типи безробіття. Покажіть соціальні наслідки
безробіття. 30**

Сутність, причини і типи безробіття.
Фактичний і природний рівень безробіття.
Соціально-економічні наслідки безробіття.

**Тема 15. Розкажіть про сутність, причини та рівень інфляції.
Покажіть її наслідки. 32**

Сутність інфляції.
Типи інфляції.
Розрахунок рівня інфляції.
Соціальні наслідки інфляції.

**Тема 16. Поясніть сутність поняття «
бюджет». 34**

Види бюджету.
Що таке бюджетний дефіцит і бюджетний
профіцит.

**Тема 17. Охарактеризуйте способи
розрахунку ВВП. Покажіть різницю між
номінальним та реальним ВВП. 34**

Основні показники економічного розвитку.
Номінальний і реальний ВВП (ВВП).
Методи розрахунку: витрат, доходів,
виробничий.

**Тема 18. Охарактеризуйте циклічність як
форму руху економіки.**

Діловий цикл і його структура.

Теорії ділових циклів.

Тема 19. „Міжнародна економіка”. 38

Що таке торговий і платіжний баланс.

Сальдо торгового балансу.

Список використаної літератури 39

Передмова

Для того, щоб мати якомога повніше уявлення про будову матеріального світу товарів та послуг, знати, як діють економічні закони і закономірності в реальній господарській практиці, слід використовувати економічну політику як важливий чинник розвитку економіки.

У сучасних умовах це дасть можливість свідомо і об'єктивно оцінювати цінову політику уряду, його дії щодо подолання економічної кризи, пом'якшення інфляції, скорочення безробіття, зростання реальних доходів населення.

Діяльність кожного підприємства чи підприємця має ґрунтуватися на виваженій стратегії господарювання, що заснована на глибокому знанні «Економічної теорії». Лише за таких умов економіка України набуде рис соціально - орієнтованої моделі.

Ретельне вивчення Економічної теорії студентами денної форми навчання сприятиме формування у них економічного мислення, що відповідає специфіці соціально-економічного життя нашої країни і водночас їх понятійний апарат не відрізнятиметься від стандартів світової науки. Це дасть змогу з нових світоглядних, концептуальних позицій усвідомлювати існуючі та гіпотетичні суперечності економічного життя, використовувати їх у господарській практиці.

У центрі уваги запропонованих методичних вказівок перебувають передусім процеси сучасної ринкової економіки: розвиток підприємництва; механізм дії конкуренції та ціноутворення; прибуток та витрати виробництва підприємства; аналіз явищ, що протидіють розвитку національної економіки, зокрема інфляції та безробіття, державного боргу і валютної кризи, конкуренції та монополізму; дослідження економічних шляхів збереження навколишнього середовища і на цій основі підвищення життєвого рівня населення.

Сьогодні у розвиненому суспільстві ці складні соціально-економічні проблеми вирішуються все раціональніше, завдяки використанню досягнень сучасної економічної науки.

Виклад матеріалу у цих методичних вказівках ґрунтується на використанні досягнень світової економічної науки, сучасній практиці ринкової трансформації в Україні, а також на узагальненому досвіді перехідного періоду в інших постсоціалістичних країнах. Повною мірою враховано особливості структури народного господарства, гео економічне і геополітичне положення України, соціально-психологічні та історичні особливості її населення.

Сподіваємося, що вивчення цього курсу стане першим кроком на шляху опанування економіки, стимулом для проникнення у глибини економічного розвитку на порозі третього тисячоліття, сприятиме економічному піднесенню нашої країни, виведенню її на рівень сучасної цивілізації.

Загальна частина

Методичні вказівки призначені для надання допомоги студентам спеціальності «Менеджмент організації» та «Екології» при підготовці до практичних занять з вивчення теоретичного матеріалу з дисципліни «Економічна теорія». Методичні вказівки представлені по окремим темам робочої програми які виносяться на практичні заняття. Вони визначають основні теоретичні положення, якими повинен оволодіти студент.

Ціль методичних вказівок: поглиблення теоретичних знань у процесі самостійного вивчення дисципліни студентом і придбання практичних навичок для рішення конкретних задач та економічної оцінки запропонованих ситуацій.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

Знати:

- Загальні основи економічного розвитку суспільства;
- Теорію функціонування національної ринкової економіки;
- Світову економічну систему;
- Проблеми переходу до ринкової системи та ін.

Уміти:

- Використовувати свої знання для аналізу конкретних процесів, що мають місце в державі та підлеглому колективі;
- Вміти на ґрунті вивчення курсу ефективніше реалізувати свою спеціальність;
- Краще орієнтуватися в економічному житті, у виборі місця майбутньої роботи, повніше реалізувати свої здібності;
- Ефективніше використовувати набуті знання у своїх інтересах.

Бути ознайомленими:

- З новітніми підходами в характеристиці економічних процесів в умовах широкого використання комп'ютерних систем;
- З критичним аналізом догматичних та релятивістських поглядів на зміст, форми і методи економічних перетворень та ін.

Метою даних методичних рекомендацій є прагнення допомогти студенту в його практичному вивченні «Економічної теорії», показати зв'язок дисципліни з його майбутньою спеціальністю.

Це робиться з метою закріплення і узагальнення знань, одержаних студентами під час вивчення дисципліни, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання. Ці методичні вказівки орієнтовані на впровадження активної методики навчання. Для цього використовується повний комплекс основних методів навчання: словесний і практичний. Словесний метод акцентує увагу на такій інформації, яка найповніше розкриває зміст економічних категорій, структуру економічних відносин ринкової економіки та новітніх явищ сучасного життя. Практичний метод зводиться до того, що в методичних вказівках наводяться контрольні запитання для підготовки до семінарів.

Тема 1. Розкажіть, що вивчає економічна наука, та покажіть її значення в житті окремої людини.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Предмет економічної науки.
2. Функції економічної теорії.
3. Значення економічної науки.

Економічне мислення виникло на ранніх стадіях розвитку людського суспільства. Його формування пов'язане з об'єктивною необхідністю у пізнанні мотивів діяльності людини, законів господарського життя. Ще в давнину люди намагалися знайти відповіді на питання: як наживати майно, які є джерела багатства. Спочатку економіка вважалася наукою про ведення домашнього господарства (від грец. *ойкос* — будинок, господарство, *номос* — правило, закон), що знайшло відображення у вченні давньогрецького вченого Аристотеля про справедливість (IV ст. до н. е.). З розвитком людського суспільства змінювалися уявлення про предмет економічної науки. У визначенні предмета сучасної економічної науки знаходиться відображення основна проблема, яка виникає перед будь-якою економічною системою, проблема альтернативного вибору. Жодне суспільство не в змозі задовольнити безмежні людські потреби в товарах і послугах за допомогою наявних обмежених економічних ресурсів. *Сучасна економічна теорія* — наука, що вивчає раціональні методи використання обмежених ресурсів у процесі задоволення зростаючих потреб людини.

Щоб розкрити значення економічної науки в житті суспільства й окремої людини, розглянемо основні функції економічної теорії.

Пізнавальна функція виявляється у вивченні процесів економічного життя суспільства, поясненні закономірностей їхнього розвитку. Вивчаючи закони розвитку економіки, причини тих чи інших економічних явищ, можна уникнути багатьох помилок, краще використовувати свої гроші, уміння, навички.

Здобуті економічні знання людина застосовує в різних сферах практичної діяльності, при вирішенні побутових і виробничих проблем. Як споживач вона керується ними, вибираючи більш вигідний спосіб використання своїх доходів, сферу зайнятості, з'ясовуючи суть проблем безробіття, інфляції, орієнтуючись у діяльності різних ринкових установ: банків, страхових, трастових компаній, акціонерних товариств, прагнучи уберегти свої заощадження від знецінювання.

Як підприємець людина здійснює господарську політику, прогножуючи розвиток своєї діяльності, приймаючи конкретні господарські рішення відповідно до об'єктивних законів економіки. У цьому виявляється *практична, або прагматична функція* економічної науки. Маючи уявлення про суть економічних законів і явищ, людина може свідомо діяти під час виборчих кампаній і референдумів.

У формуванні економічного способу мислення полягає *психологічна функція* економічної теорії. А це особливо важливо для людини — бути психологічно підготовленою до змін в економіці, житті, соціальному статусі в умовах перехідної економічної системи, до формування ринкових відносин. Крім того, економічна теорія є *методологічною основою* конкретних економічних дисциплін — фінансів, статистики, аналізу тощо. Поняття і терміни: *економіка, потреби, ресурси, альтернативний вибір*.

Тема 2. Назвіть види потреб та споживчих благ, охарактеризуйте їх види. Покажіть сутність закону зростання потреб.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Сутність і класифікація потреб.
2. Характеристика споживчих благ.
3. Безмежність потреб.

Головною рушійною силою економічного розвитку і розвитку цивілізації взагалі є різноманітність потреб людини. *Потреби* — те, без чого людина не може обійтись у своєму житті, бажання володіти чим-небудь, що приносить їй задоволення.

Американський соціолог Абрахам Маслоу представив розвиток цивілізації як розвиток залежних одна від одної потреб у вигляді піраміди потреб. Кожна наступна стадія потреб може задовольнятися, якщо на попередній стадії забезпечено задоволення потреб хоча б у мінімальному обсязі. Фізіологічні потреби в їжі, одязі, продовженні роду є фундаментальними, базовими, але в той же час і нижчими, заземленими. Людину формують саме соціальні потреби.

Потреби можна класифікувати за різними критеріями. Наприклад, за суб'єктами вони

бувають індивідуальні, групові, колективні, суспільні; *за об'єктами* — матеріальні й духовні; *за термінами реалізації* — поточні, перспективні.

Засобом задоволення потреб є *благо*. Блага, призначені для задоволення особистих потреб, називаються споживчими. Усі блага поділяються на економічні й неекономічні. *Економічні блага* - блага, є об'єктом чи результатом економічної діяльності, а отже, що існують в обмеженій кількості порівняно з потребами, які вони задовольняють (наприклад, автомобіль, хліб, одяг). *Неекономічні блага* (дарові) надаються людині в готовому вигляді природою (повітря, вода, гриби в лісі). Найбільш поширений розподіл благ на матеріальні і нематеріальні. *Матеріальні блага* — блага, що мають матеріальну форму чи природу (земля, повітря, будинки, продукти). *Нематеріальні блага* матеріальної форми не мають, впливають на розвиток здібностей, творчості людини і створюються в невиробничій сфері (мистецтво, музеї, театр).

Ще один аспект аналізу благ — розподіл їх на речі й послуги. *Річ (товар)* — кінцевий результат діяльності людини, відчутне благо, яке можна відокремити від його виробника — людини, пересувати, зважувати, зберігати, упаковувати тощо. *Послуги* — це процес діяльності людини. Перелічених вище властивостей речей послуги не мають (транспортні послуги, послуги охорони здоров'я тощо).

Серед благ можна виділити *блага-субститути* — замітники, що задовольняють одну й ту саму потребу (кава і чай, панчохи і гольфи), а також *комплементарні* — взаємодоповнюючі блага (фотоапарат і фотоплівка, ліхтарик і батарейка).

Потреби людини в різних благах безмежні й мають тенденцію до зростання, оскільки вони знову й знову відновлюються. Виробництво і розвиток суспільства, задовольняючи одні потреби, викликають до життя нові, до того ж фантазія людини, як і процес удосконалювання людської особистості, безмежні. Закон зростання потреб означає не тільки появу все нових і нових потреб, але також зміну і вдосконалювання їхньої структури.

Тема 3. Назвіть фактори виробництва та охарактеризуйте його основні елементи.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Виробництво — процес, який постійно повторюється.
2. Фактори виробництва.

Економічна теорія розглядає виробництво в широкому і вузькому значенні. У *вузькому значенні виробництво* — це процес створення благ, необхідних для задоволення різноманітних потреб людини. Оскільки природа не надає людині всіх необхідних їй благ, їх потрібно виробляти.

А оскільки людина не може перестати споживати, то процес виробництва постійно відновлюється. *Виробництво в широкому значенні* розглядається як процес, що безупинно відновлюється, являє собою суспільне відтворення, що включає не тільки безпосереднє виробництво, але й розподіл, обмін і споживання створених благ.

У процесі виробництва беруть участь особисті й речові фактори. *Особистий, або суб'єктивний, фактор* представлений робочою силою і підприємницькою здібністю. *Речовий фактор* — це засоби виробництва, що включають предмети праці й засоби праці. *Предмети праці* — те, на що спрямована діяльність людини, те, що піддається обробці (природна речовина, сировина). *Засоби праці* — матеріальні речі, за допомогою яких люди створюють необхідні блага (інструменти, устаткування, будинки), а також природні умови виробництва (наприклад, вітер).

У процесі виробництва всі ці фактори поєднуються за допомогою технології. *Процес суспільного виробництва* — це процес створення прямих і непрямих благ. *Прямі блага* — блага, необхідні для задоволення потреб безпосередньо споживачів. До них належать різноманітні речі (товари) і особисті послуги. *Непрямі блага* — блага, необхідні для задоволення потреб виробників. Це засоби виробництва і комерційні послуги. Наприклад, зубна щітка — це пряме благо, товар. Тролейбус — непряме благо, засіб виробництва, а от проїзд у тролейбусі — це особиста послуга, а значить, пряме благо. Приклад комерційної послуги — перевезення вантажів.

Процес виробництва можна розглядати і як процес створення індивідуальних і суспільних благ. *Індивідуальні блага* — подільні блага, доступні індивідуальному покупцеві, що піддаються принципу виключення і конкуренції (не можеш чи не бажаєш заплатити за дане благо — виключаєшся з числа його одержувачів). *Суспільні блага* — неподільні блага, для яких характерні невиключеність і неконкурентність. Відокремити споживачів суспільних благ платників від неплатників неможливо: блага, які споживають одні, залишаються доступними і для інших. Прикладом індивідуального блага можуть бути окуляри, проїзд у метро, прикладом суспільного — квіти на клумбі, світлофор, маяк, освітлення вулиць. Розрізняють *матеріальне і нематеріальне виробництво*. Перше включає виробництво матеріальних благ і послуг (промисловість, сільське господарство, будівництво). Нематеріальне виробництво пов'язане зі створенням духовних, моральних та інших цінностей (охорона здоров'я, культура, наука, мистецтво).

У структурі сучасного виробництва особливо виділяється *інфраструктура* — сукупність видів організацій та інститутів, що діють у межах особливих ринків і забезпечують загальні умови виробництва і життєдіяльності людей. До неї належать біржі, ярмарки, аукціони,

брокерські, страхові, аудиторські фірми, банки та ін.

Поняття і терміни: *виробництво, робоча сила, підприємницькі здібності, засоби виробництва, прямі й непрямі блага, індивідуальні її суспільні блага, матеріальне і нематеріальне виробництво, інфраструктура.*

Тема 4. Доведіть, що економічні ресурси є обмеженими, а потреби безмежними. Покажіть, у чому суть альтернативної вартості.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Види економічних ресурсів і їхня обмеженість.
2. Проблема вибору в економіці.
3. Альтернативна вартість.

Для здійснення господарської діяльності необхідні економічні ресурси. Важливе місце серед них посідають *виробничі ресурси*, що безпосередньо беруть участь у процесі виробництва благ і послуг. Вони поділяються на кілька видів.

1) *Природні ресурси* — ресурси, дані людині природою в натуральному вигляді, у тому числі:

- тваринні ресурси (вівці, соболь та ін.);
- рослинні (дерева, льон та ін.);
- мінеральні (сіль, дорогоцінні метали та ін.);
- паливні (вугілля, газ, нафта та ін.);
- інші (повітря, вода, земля, вітер, кліматичні умови та ін.).

2) *Капітальні ресурси* — інвестиційні ресурси, речі, створені людьми і багаторазово використовувані у виробництві (інструменти, машини, будинки).

3) *Трудові ресурси* — сукупність фізичних і розумових здібностей людей, що застосовуються у виробництві.

4) *Підприємницька здатність* — специфічні здібності людини, яка бере на себе ініціативу поєднання ресурсів у єдиному процесі виробництва, задачу прийняття рішень, новаторство, здатна піти на ризик заради одержання прибутку.

До **економічних ресурсів** належать також фінансові ресурси (гроші), інформаційні ресурси.

На відміну від безмежних потреб, економічні ресурси обмежені, рідкісні, їх недостатньо для задоволення зростаючих потреб. З якісної точки зору така обмеженість — це ступінь задоволення потреб, що математично визначається як виражене у відсотках

відношення наявної кількості ресурсів до потреби в них. З кількісної точки зору розрізняють абсолютну і відносну обмеженість ресурсів. Абсолютно обмежений ресурс, що взагалі не відтворюється або відтворюється у відносно тривалий час (нафта, вугілля і т. п.). Відносно обмеженими є ресурси, поновлювані протягом короткого періоду часу (капітальні, інформаційні та ін.).

Оскільки існує проблема невідповідності між обмеженими ресурсами і безмежними потребами, люди, підприємства і країни в цілому змушені удаватися до альтернативного вибору: на досягнення яких цілей варто спрямувати наявні ресурси, а від чого відмовитися.

Альтернативний вибір ґрунтується на таких принципах:

- а) максимізація вигоди при однакових витратах;
- б) мінімізація витрат при однаковій вигоді;
- в) багатофакторний порівняльний аналіз (сітка ухвалення рішення).

При здійсненні альтернативного вибору необхідно правильно і конкретно визначити суть проблеми (з урахуванням мети, якої потрібно досягти, і наявних ресурсів) і альтернативи (можливі варіанти розв'язання проблеми).

Використовуючи наявні економічні ресурси для виробництва даних благ, ми відмовляємося від використання їх з іншою метою, а отже, від виробництва інших благ. Таким чином, будь-яке прийняте рішення має «ціну вибору». *Альтернативна вартість* — найбільш пріоритетний варіант використання ресурсів серед інших розглянутих, котрий ми відкинули заради обраного розв'язання. Іншими словами, це якась кількість іншого блага, від виробництва якого ми змушені відмовитися заради виробництва даного блага.

Ми завжди чинимо раціонально, вибираючи той варіант, альтернативна вартість якого мінімальна.

■ Поняття і терміни: *виробничі ресурси, обмеженість ресурсів, безмежність потреб, альтернативний вибір, альтернативна вартість.*

Тема 5. Охарактеризуйте форми власності та організаційні типи підприємств.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Власність як економічна категорія.
2. Форми власності.
3. Роздержавлення і приватизація.
4. Організаційні типи підприємств.

Власність — це відносини між людьми стосовно привласнення засобів виробництва та матеріальних благ. Ці відносини реалізуються у правах володіння, користування й розпорядження об'єктами власності.

Володіння — фізичне володіння річчю, економічним благом. Це право власника охороняється законом. Законне володіння майном завжди має правову підставу (закон, договір, адміністративний акт).

Користування полягає в праві продуктивно споживати благо для одержання доходу чи особисто споживати його для задоволення власних потреб і інтересів залежно від його призначення. Наприклад, можна використовувати автомобіль для перевезення людей і вантажів в процесі виробництва або користуватися ним для поїздок своєї родини на відпочинок. Власник може передавати своє майно в користування іншим особам на якийсь час і на певних умовах. Права користування визначаються законом чи іншою правовою підставою (наприклад, заповітом).

Розпорядження — право змінювати присвоєння майна, управляючи ним. Воно здійснюється найчастіше шляхом укладання різних угод (купівлі-продажу, обміну однієї речі на іншу, дарування тощо).

Відносини власності можна представити як два полюси, на одному з яких — приватна власність, на іншому — суспільна власність. Відносини приватної власності ґрунтуються на відособленому присвоєнні факторів і результатів виробництва, суспільної — на суспільному присвоєнні. У реальній дійсності в «чистому вигляді» приватна і суспільна власність зустрічаються рідко. Існують різні варіанти переплетіння рис приватного і суспільного, що втілюються на різноманітних формах власності: державної, кооперативної, пайової, акціонерної. Суб'єктами власності можуть бути фізична особа, юридична особа, держава.

Основний напрямок розвитку відносин власності в Україні на сучасному етапі — це формування багаторівневих відносин, що включають формування всіх форм власності. Суть сучасної економічної реформи полягає в ліквідації монополії держави в усіх ланках системи відносин власності. Це проявляється в роздержавленні — перетворенні державної форми присвоєння на різноманітні інші форми господарювання.

Роздержавлення — це система заходів, спрямованих на усунення монополії держави, скорочення державного сектора і утворення багатоукладної економіки, посилення процесів саморегулювання економіки.

Приватизація — один із заходів роздержавлення, який реалізується в передачі державної власності за плату або безкоштовно в приватну власність.

Підприємство — це самостійний господарський суб'єкт, що має право юридичної особи і здійснює виробничу, науково-дослідну і комерційну діяльність з метою одержання прибутку.

Існують такі *організаційні форми підприємств*: одноосібне володіння, товариство (партнерство), корпорація.

Одноосібне володіння — це організаційно-правова форма підприємства, за якою людина одноосібно володіє і управляє ним, бере на себе весь ризик збитків або отримує весь прибуток.

Переваги одноосібного володіння:

- безпосереднє керування власником;
- невеликі первинні капіталовкладення;
- власник отримує весь прибуток;
- власник може закрити підприємство, коли це необхідно.

Товариство (партнерство) — підприємство, засноване двома чи більшою кількістю співвласників; це форма організації бізнесу, яка об'єднує за домовленістю партнерів з їх фінансовими ресурсами. До даного типу підприємств належать:

1) *Товариство з обмеженою відповідальністю* — товариство, що має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначено у документах про його заснування. Учасники товариства несуть відповідальність і ризик збитків лише в межах свого внеску.

2) *Товариство з додатковою відповідальністю* — товариство, статутний фонд якого також поділений на частки певних розмірів. Учасники такого товариства відповідають за його борги не тільки своїми вкладами у статутний фонд, а й, у разі недостатності цих сум, належним їм майном. Проте ця відповідальність буде кратною розміру їхнього початкового внеску в статутний фонд.

3) *Повне товариство* — товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном.

4) *Командитне товариство* — товариство, що має, поряд із одним або більшою кількістю учасників, котрі несуть відповідальність за зобов'язаннями всім своїм майном, також одного або більше учасників, відповідальність яких обмежується внеском у майно товариства (вкладників). Тобто відповідальність різних учасників такого товариства неоднакова.

Корпорація (або акціонерне товариство) — форма організації бізнесу, де власником виступають акціонери (володарі акцій), керівництво здійснюється рішеннями зборів акціонерів та ради директорів, прибуток розподіляється у вигляді дивідендів на акції.

Великі підприємства, на долю яких припадає основна частина виготовленої продукції, виступають у формі корпорацій. Для їх функціонування створюється акціонерний капітал за рахунок випуску та продажу акцій. Ті, хто придбав ці акції, є акціонерами, тобто володарями акцій, власниками корпорацій.

Переваги корпорацій:

- обмежена відповідальність;
- ефективна форма залучення грошей;

— можливість у разі необхідності збільшити розміри виробництва товарів і послуг;

— впровадження нових технологій і сучасної техніки;

— досягнення конкурентоспроможності.

Відповідно до форм власності, встановлених Законом України «Про власність», можуть діяти підприємства таких видів:

— індивідуальне підприємство, основане на особистій власності фізичної особи та виключно на її праці;

— приватне підприємство, основане на власності окремого громадянина України, з правом найму робочої сили;

— колективне підприємство, основане на власності трудового колективу підприємства, кооперативу, товариства, громадської та релігійної організацій;

— державно-комунальне підприємство, основане на власності адміністративно-територіальних одиниць;

— державне підприємство, основане на державній формі власності.

Відкрите акціонерне товариство — підприємство зі статутним фондом, що поділяється на частки, паї, акції, які можна придбати на відкритому ринку. Стати акціонером означає стати співвласником підприємства. Володіння цінним папером — акцією надає право брати участь у керівництві даним акціонерним підприємством, бути присутнім і голосувати на загальних зборах акціонерів, обирати правління, наглядацьку раду, ревізійну комісію. Акція свідчить також про право на одержання частини прибутку компанії у вигляді дивіденду.

Дивіденд + Приріст курсової вартості

Курс акції = ----- *100 % .

Норма позичкового відсотка + Плата за ризик

Тема 6. Розкажіть про історію виникнення грошей, покажіть їх суть та охарактеризуйте функції.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Причини виникнення грошей.
2. Функції грошей.
3. Сучасні гроші.
4. Закон грошового обігу.

Гроші — один з найвизначніших винаходів людської думки. Гроші породила торгівля. Причиною їх виникнення є суспільний поділ праці і подальший розвиток спеціалізації. Потреба обмінюватися продуктами своєї праці висунула перед товаровиробниками економічну задачу: в яких співвідношеннях можна обміняти одні товари на інші; як домогтися того, щоб двом сторонам, що обмінюються, були потрібні саме

ті товари, що вони можуть запропонувати один одному, та ще у певних кількостях. Простий первісний обмін був випадковим і одиничним, тому нагальною потребою стало виділення з усього товарного світу загально визнаного еквівалента, за допомогою якого можна було б виміряти вартість усіх інших товарів. Роль грошей стали виконувати найбільш ходові продукти: сіль, бавовняні тканини, мідні браслети, коні, мушлі, сушена риба, хутра. Однак торгівля, що розвивалась, не могла брати до уваги різні місцеві еквіваленти. Людство довго шукало універсальний грошовий товар — ним стали дорогоцінні метали: срібло і золото. Ці метали мають ряд характерних властивостей: 1) однорідність; 2) високий рівень збереженості; 3) подільність; 4) портативність; 5) помірна обмеженість; 6) висока вартість.

Перші монети з'явилися в Давній Греції ще в VIII—VII ст. до н. е. У Римі чеканити гроші почали при храмі Юнони-Монети, звідси й пішла назва «монета». Паперові гроші були випущені в Давньому Китаї в IX ст. Широкий випуск паперових грошей почався в 1690 р. у США в штаті Массачусетс. У Європі американський досвід перейняла Франція в 1716 р. Отже, історично гроші виникли як особливий товар, що виконує роль еквівалента, тобто вимірювача вартості всіх товарів.

Економічна сутність і роль грошей виявляються в їхніх функціях. Гроші виконують три функції: міра вартості; засіб обігу; засіб заощадження (нагромадження).

1) *Міра вартості*: гроші вимірюють вартість усіх товарів. Як метром вимірюють довжину, а кілограмом — вагу, так грошима вимірюють витрати на виробництво товару. Вартість товару, виражена в грошах, — його ціна. Для виконання даної функції реальні гроші не потрібні.

2) *Засіб обігу*. Гроші замінили бартер — спосіб торгівлі, що ґрунтується на прямому обміні одних товарів чи послуг на інші. Гроші стали посередниками в цьому обміні, значно прискорюючи його. Саме ця функція уможливила заміну повноцінних грошей паперовими.

3) *Засіб заощадження (нагромадження)*. Гроші можуть використовуватись як «законсервоване споживання». Оскільки вони довго не втрачають своїх властивостей, їх зберігають з метою придбання товарів чи послуг у майбутньому. Однак нагромадження грошей може призвести до втрат: а) втрачається можливість одержання доходу в поточному періоді (доход можна було б одержати, вклавши гроші у виробництво); б) відбувається знецінювання грошей внаслідок росту цін. Коли вибирають, у якій формі робити заощадження (гроші, нерухомість, коштовності, твори мистецтва), враховують ліквідність. *Ліквідність* — ступінь легкості, з якою якесь майно може бути перетворене на готівку.

Існують дві основні форми грошей: *готівка* та *безготівкові*. Готівка

включає паперові гроші та розмінні монети. Вони випускаються центральним банком.

Емісія грошей — це додатковий випуск в обіг грошових знаків. Безготівкові кошти — форма грошових платежів, за якої фізичної передачі грошових знаків не відбувається (чекові внески, без чекові ощадні рахунки, депозитні сертифікати).

«*Електронні гроші*» — різновид депозитів, використання яких засноване на електронній техніці. При цьому можливі переведення грошей з рахунка на рахунок, нарахування відсотків, розрахунки по торгових операціях без участі готівки, за допомогою електронних сигналів.

Для розрахунку кількості грошей в обігу використовують формулу, запропоновану американським економістом І. Фішером: $M \cdot V = P \cdot Q$, де M — грошова маса; V — швидкість обігу грошової одиниці; P — середній рівень цін; Q — кількість вироблених товарів і послуг.

Грошей в країні має бути стільки, щоб усі торгові операції могли здійснюватися стабільно за цінами, що склались. Грошова маса і необхідність емісії грошей залежать від швидкості їх обігу. Якщо економіка країни розвивається стабільно, то швидкість обігу грошей близька до постійної величини.

Тема 7. Назвіть риси ринкової економіки та покажіть принципи її функціонування.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Суть і принципи ринкової економіки.
2. Головні економічні суб'єкти ринку.
3. Ринковий кругообіг.

Економічна система — цілісна, особливим чином упорядкована система взаємозалежних економічних відносин. Залежно від пануючих відносин власності й типу координації або управління економічним вибором розрізняють традиційну, командну і ринкову економічні системи. Економіка сучасних індустріально розвинених держав являє собою змішану економічну систему.

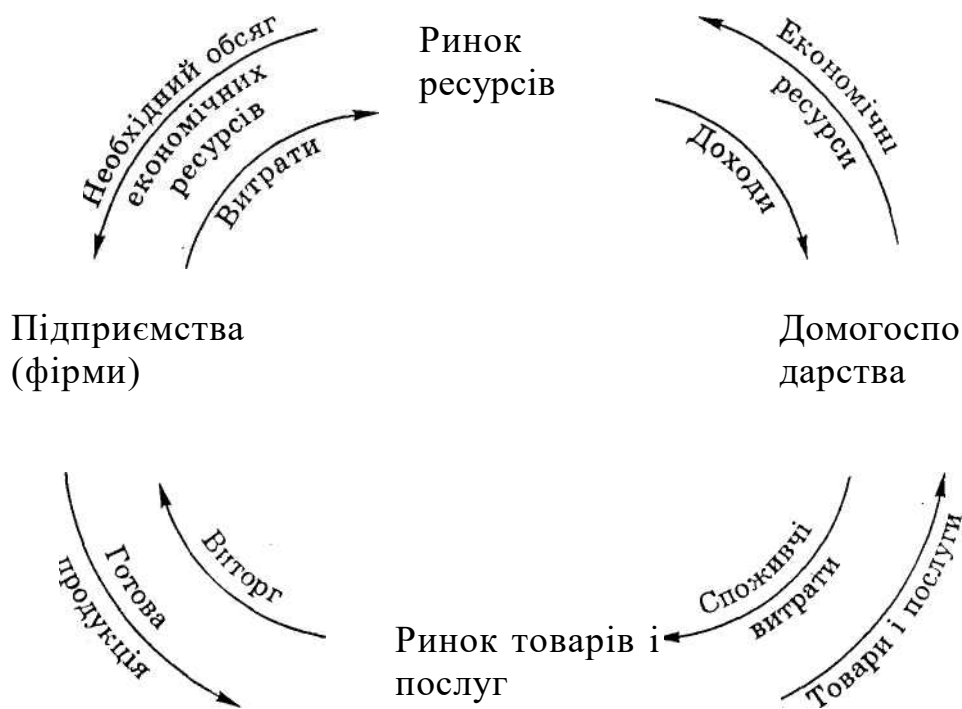
Ринкова економіка — система, заснована на таких принципах: панування приватної власності, свобода вибору і конкуренції, особистий інтерес і обмежена роль держави. Отже, її перший принцип — це *економічна свобода* — можливість індивіда реалізувати свої інтереси і здібності шляхом активної участі в процесі відтворення. Ґрунтується економічна свобода на приватній власності і свободі підприємництва: кожен індивід має право і можливість використовувати наявні ресурси і створені блага і розпоряджатися ними, виходячи з особистих інтересів.

Необхідними атрибутами економічної свободи є економічна відповідальність і ризик.

Другий принцип — *особистий інтерес*, що виступає головним мотивом і рушійною силою економіки. Для споживача — це максимізація корисності, для підприємця — максимізація прибутку. Однак отримати прибуток, не задовольнивши інтереси споживача, неможливо. Тому в ринковій економіці існує примат інтересів споживача.

Свобода вибору є основою конкуренції — суперництва за більш повну реалізацію особистого інтересу. Конкуренція називається досконалою, якщо на ринку існують безліч покупців і продавців, однорідність товарів і послуг, відсутність контролю над ціною, свобода входу і виходу в дану галузь, вільний доступ до інформації.

Класичній ринковій економіці властива обмежена роль державного втручання в економіку.

Ринкова економіка забезпечує ефективність розподілу економічних ресурсів, гнучкість, мобільність їх з метою задоволення потреб покупця, практична відсутність товарного дефіциту. Однак вона має й недоліки:

- 1) ринок не зацікавлений у виробництві суспільних благ;
- 2) економічний розвиток нестабільний (банкрутства, безробіття, інфляція, розшарування суспільства);
- 3) конкуренція має тенденцію до затихання і появи монополії.

Основними діючими особами ринкової економіки є домогосподарства і фірми, що беруть участь у ринковому кругообігу як

самостійні й незалежні суб'єкти господарювання, що переслідують особисті інтереси. І домогосподарства, і підприємства виступають і як покупці, і як продавці. Домогосподарства — власники різноманітних економічних ресурсів виступають продавцями їх на ринку ресурсів і покупцями готових товарів і послуг на ринку товарів і послуг. Підприємства, здійснюючи витрати, виступають покупцями на ринку ресурсів, забезпечуючи домогосподарствам відповідний вид доходу (заробітна плата, рента, підприємницький дохід, відсоток, дивіденди), і продавцями готової продукції на ринку товарів і послуг. На схемі ринкового кругообігу рух за годинниковою стрілкою означає рух грошей, а проти годинникової стрілки — рух ресурсів, товарів і послуг. Двоїстий зв'язок домогосподарств і підприємств через ринок ресурсів і ринок товарів і послуг забезпечує погодженість їхніх дій. Сучасна ринкова економіка не може функціонувати без держави, що здійснює державне регулювання економіки.

■ Поняття і терміни: *ринкова економічна система, свобода вибору, приватна власність, конкуренція, ринковий кругообіг.*

Тема 8. Охарактеризуйте основні функції ринку та поясніть, як ринок розв'язує основні економічні проблеми.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Сутність ринку.
2. Види ринку.
3. Функції ринку.

Ринок — саморегулююча система організації економіки, заснована на зустрічному інтересі покупця і продавця, їхній схильності до обміну, прагненні до особистої вигоди, а також на механізмі цінових сигналів. Основними умовами функціонування ринку є:

- приватна власність;
- свобода вибору і підприємництва;
- особистий інтерес;
- конкуренція;
- вільне ціноутворення;
- обмежена роль уряду.

Ринок, як і будь-яка інша економічна система, вирішує три основні, або фундаментальні, проблеми: що виробляти? як виробляти? для кого виробляти?

Що виробляти? — на це питання можуть відповісти тільки споживачі фактом сплати власними грошима за створені товари. Сплативши ціну товарів, споживачі відшкодовують тим самим витрати ресурсів і підтверджують доцільність технологічного вибору.

Як виробляти? — питання вирішується шляхом ризику і

підприємницького вибору. Конкуренція серед виробників вимагає забезпечення:

- масового випуску продукції;
- зниження витрат на одиницю продукції;
- ефективності технологій;
- удосконалювання споживчих властивостей виробів.

Для кого виробляти? — відповідь на це запитання залежить від бажань і можливостей споживачів купити товари — для тих, хто здатен заплатити сталу ціну.

До найважливіших *функцій ринку* належать:

1) функція *саморегулювання товарного виробництва*: ефективний механізм попиту та пропозиції, витрат і вигод вирішує проблему обмеженості ресурсів, відповідаючи на питання: що, як і для кого виробляти;

2) *посередницька* функція: саме через ринок здійснюється зв'язок між споживачами і виробниками;

3) *ціноутворююча* функція: ринок порівнює витрати і результати, здійснює суспільне визнання витрат;

4) *інформаційна* функція: через ціни, відсоткові ставки на кредит подається інформація про кількість, якість, асортимент товарів і послуг.

Ринок має складну структуру. Прикладом може бути розподіл його за різними ознаками. *За економічним, функціональним призначенням об'єктів* ринок поділяється на ринки благ і послуг, засобів виробництва, цінних паперів, робочої сили, науково-технічних розробок, валюти, землі. *За просторовою, територіальною ознакою* — на регіональний, національний, світовий. *За станом конкурентного середовища* — на ринок досконалої конкуренції, монополії, монополістичної конкуренції, олігополії. *За юридичною ознакою* розрізняють легальний ринок і нелегальний («тіньовий» і «чорний»). *За видами суб'єктів ринкових відносин* виділяють оптовий ринок, роздрібний ринок і ринок держзакупівель сільськогосподарської продукції.

Поняття і терміни: *ринок, ринкова економіка, фундаментальні питання економіки, функції ринку, моделі формування ринку.*

Посередниками в організації господарських зв'язків є біржі.

Товарна біржа — це форма організації торгівлі товарами відповідно до встановлених правил, постійно діючий оптовий ринок. Товарній біржі властиві такі риси, як регулярність торгівлі, уніфікація основних вимог до якості товарів, умов та строку поставки, ведення торгівлі на базі зустрічних пропозицій покупців та продавців, укладення угод на поставки товарів як зі складу, так і в майбутньому. Організаційно товарна біржа оформлена у вигляді асоціації приватних осіб, які об'єднані частіше за все в корпорації, метою яких є не лише отримання прибутку, але й

полегшення та прискорення торгівлі.

Отже, предметом купівлі-продажу на товарній біржі є товари масового попиту, які мають стандартні споживчі якості. Сам товар у торгах участі не приймає. Строки виконання укладених на біржі угод бувають різні. Найбільш поширеним є період до шести місяців, особливо якщо предметом угоди є продовольчий товар із сезонним циклом виробництва. Товарні біржі забезпечують гарантоване виконання сторонами умов, передбачених контрактом. Угоди укладаються через біржових брокерів. У своєму розвитку товарна біржа пройшла етапи укладання угод за наявний товар та угод з поставкою товарів на строк, тобто через якийсь період після заключення контракту, підійшла до торгівлі ф'ючерсними контрактами, яку відрізняє в основному фіктивний характер угоди, яка закінчується виплатою різниці в ціні.

Сьогодні найпоширенішими є такі угоди:

1) ф'ючерсний контракт — угода про продаж товару певного сорту (якості, марки) за фіксованою в момент укладення угоди ціною і виконанням операцій через певний період. Ф'ючерси укладаються не з метою купівлі-продажу, а з метою страхування (хеджування) угоди з наявним товаром або з метою одержання різниці в ціні товару в момент закінчення дії контракту;

2) опціон — угода, згідно з якою фірма купує та одержує право на майбутню купівлю товару за встановленою у контракті ціною;

3) форвардна угода — угода про поставку продукції у зазначений термін, але оплаченої на момент укладення угоди.

Тема 9. Охарактеризуйте закон попиту. Побудуйте криву попиту та назвіть нецінові чинники попиту.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Сутність і закон попиту.
2. Графік попиту.
3. Фактори, що впливають на попит.

Попит — одна з основних категорій ринкової економіки. *Попит* — це кількість товарів і послуг, що споживачі бажають і можуть придбати за цінами кожного рівня у визначений період часу.

Розрізняють поняття «попит» і «величина попиту». *Величина попиту* — це конкретна кількість товару, що споживачі готові придбати за окремою конкретною ціною.

На рис. 1 величина попиту представлена окремою точкою на кривій D).

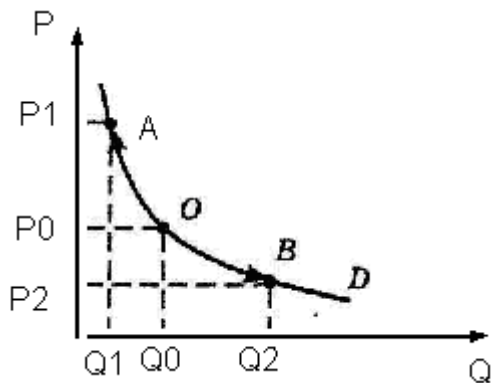

Рис.1

Закон попиту відображає зворотну залежність величини попиту від ціни: чим нижча ціна, тим більшу кількість товарів і послуг готові придбати покупці, і навпаки. Підвищення ціни на даний товар приводить до зменшення величини попиту, що графічно відображено рухом, наприклад, із точки O в точку A уздовж незмінної кривої попиту. Зниження ціни викликає збільшення величини попиту і відповідно переміщення з точки O в точку B. Зворотна залежність величини попиту від ціни даного товару обумовлена різними факторами:

— здоровим глуздом: зниження ціни збільшує можливості і бажання придбати даний товар;

— законом спадної граничної корисності: кожна наступну одиницю даного блага, що приносить меншу корисність, споживач погодиться придбати, якщо ціни на неї будуть нижчі, ніж на попередні;

— ефектом доходу: при більш низькій ціні підприємець може купити більшу кількість даного товару при незмінному доході;

— ефектом заміщення: при збільшенні ціни на товар споживачі використовують більш дешеві замітники.

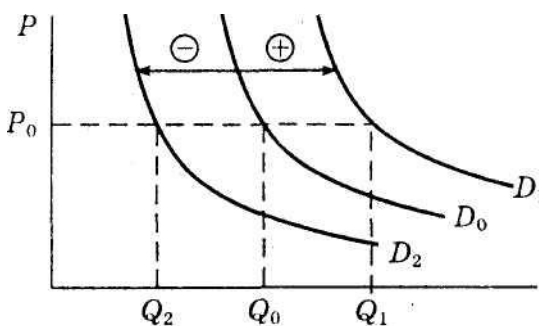

Рис. 2

На попит впливають нецінові фактори, що зсувають криву D) на рис. 2 вправо при збільшенні попиту і вліво при його зменшенні. До них належать:

- 1) споживчі смаки і переваги ;
- 2) ціни на товари-субститути, або замітники (підвищення цін на каву викликає зростання попиту на чай, а отже, і переміщення кривої .

3) ціни на комплементарні блага, або доповнювані (підвищення

цінна бензин викликає зниження попиту на автомобілі);

4) доходи споживачів (зростання доходів спричиняє зростання попиту на нормальні товари і зниження попиту на товари нижчої категорії);

5) очікування споживачів (наприклад, очікування підвищення цін викликає ажіотажне зростання попиту на продукти харчування).

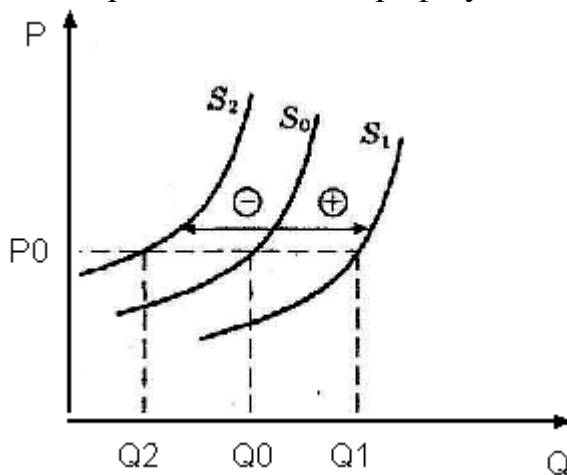
Поняття і терміни: *попит, величина попиту, закон попиту, крива попиту, гранична корисність, ефект доходу, ефект заміщення, нецінові фактори попиту.*

Тема 10. Дайте характеристику закону пропозиції. Побудуйте криву пропозиції та назвіть нецінові чинники пропозиції.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Сутність і закон пропозиції.
2. Графік пропозиції.
3. Фактори, що впливають на пропозицію.

Ринок передбачає прийняття рішень про кількість і структуру пропонованих для продажу товарів і послуг. Кількість товарів і послуг, яке виробники чи продавці бажають і можуть поставити на ринок по кожному рівню цін у визначений період часу, називається пропозицією. Важливо розрізняти пропозицію і величину пропозиції. *Пропозиція* — функція, що визначає залежність кількості пропонованого товару від рівня цін, представлена на графіку .

Величина (обсяг) пропозиції — конкретна кількість товару, запропонованого на ринку за окремою конкретною ціною. Пряма залежність величини пропозиції від ціни називається законом пропозиції: чим вища ціна, тим більша кількість товарів і послуг пропонується на ринку; чим нижча ціна, тим менша величина пропозиції. Таким чином, зміна ціни даного товару приводить до зміни величини пропозиції.

На пропозицію впливають нецінові детермінанти — фактори, під впливом яких пропозиція може збільшуватися або зменшуватися.

Для прикладу розглянемо вплив на пропозицію шоколадних цукерок недійових факторів:

1) наявність і ціни на виробничі ресурси — природні, капітальні, трудові (збільшення цін на какао призведе до збільшення витрат на виробництво шоколадних цукерок, а отже, й до зменшення їх пропозиції);

2) рівень розвитку технології (кількість виробників чи продавців на ринку);

3) прибутковість галузі;

4) державна політика в галузі оподаткування і субсидування (обмеження державою ввозу какао в країну зменшить пропозицію шоколадних цукерок на ринку);

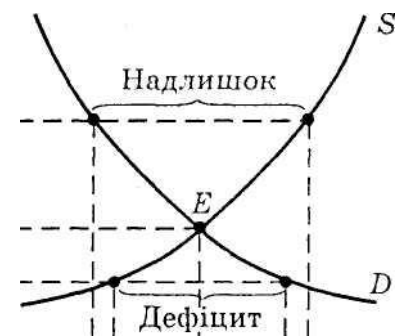
5) очікування виробників або продавців (наприклад, очікування підвищення цін на продукцію кондитерських фабрик означає зменшення пропозиції шоколадних цукерок).

Поняття і терміни: *пропозиція, величина пропозиції, закон пропозиції, крива пропозиції, нецінові фактори пропозиції.*

Поясніть, як формується ціна ринкової рівноваги в умовах конкуренції.

Ринкова рівновага — це ситуація на ринку, за якої величина попиту збігається з величиною пропозиції. Графічно (рис. 1) ринкова рівновага представляється точкою *E* перетину кривої попиту і кривої пропозиції. Точка рівноваги показує, що під впливом конкуренції встановлюється рівноважна ціна, за якої ринок знаходиться в умовах збалансованості (кількість товару, який хочуть і можуть продати виробники, відповідає тій кількості, що в змозі купити споживачі. Якщо на ринку встановлюється ціна нижча за рівноважну (з метою захисту споживачів), то створюється ситуація дефіциту. Це приклад так званої ціни «стелі». Але в даній ситуації виробники прагнуть підвищувати ціну, і товар все ж таки будуть купувати. Таким чином, виникає тенденція до підвищення, яка «штовхає» ціну дефіцитних товарів вгору, до тієї ж точки рівноваги.

Якщо ж на ринку встановлюється ціна вища за рівноважну (з метою захисту інтересів власників ресурсів і виробників), то створюються умови надлишку товарів. Прикладом може бути так звана ціна «підлоги». У цій ситуації діє протилежна тенденція, через яку ціна товару знижується в напрямку до точки рівноваги. Таким чином, ціна виконує функцію врівноваження, стимулюючи зростання пропозиції при дефіциті і «розвантажуючи»

ринок від надлишків, стримуючи пропозицію.

Однак такий механізм урівноваження цін характерний тільки для досконалої конкуренції, за якої відсутній контроль фірми над ціною товару.

Тема 11. Назвіть види доходів та витрат. Охарактеризуйте суть та роль прибутку в ринковій економіці.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Форми доходів у ринковій економіці.
2. Структура економічних витрат.
3. Бухгалтерський і економічний прибуток.
4. Функції прибутку.

Залежно від суб'єкта, що одержує доход, доходи поділяються на *приватно сімейні* (доходи приватних осіб чи родин); *доходи фірм* (приватних підприємств, товариств, акціонерних підприємств); *доходи місцевих органів влади і держави*.

Виконуючи свої функції, підприємець повинен забезпечити одержання доходу. *Загальний (сукупний, валовий) дохід (виторг)* — це сума грошей, яку одержала фірма від реалізації продукції за певний проміжок часу:

$$TR=P*Q$$

де P — ціна проданого товару; Q — обсяг продажів.

Основний показник діяльності фірми — *прибуток*, тобто перевищення доходу над витратами. Щоб збільшити прибуток, необхідно мінімізувати витрати фірми.

Витрати виробництва — це витрати на придбання всіх видів факторів виробництва, необхідних для створення певного товару.

Зовнішні (явні) витрати — фактичні витрати підприємства на покупку ресурсів (сировини, палива, електроенергії, устаткування, оплати праці) у зовнішніх власників ресурсів. Ці витрати враховуються в бухгалтерських звітах і називаються *бухгалтерськими*.

Внутрішні (неявні) витрати — витрати, пов'язані з використанням власних ресурсів фірми. Оскільки фірма могла б використовувати свої ресурси в інших сферах діяльності, необхідно підрахувати можливі втрати. Тому неявні витрати включають:

— «втрачену» заробітну плату, яку міг би отримати підприємець як найманий працівник за своїм фахом;

— «втрачену» орендну плату, якби він здав в оренду свої виробничі приміщення;

— «втрачений» відсоток на суму грошей, яку підприємець міг

би покласти в банк замість інвестування у виробництво;

— нормальний прибуток як дохід, достатній для того, щоб підприємець залишався в даній галузі.

Економічні (альтернативні) витрати = бухгалтерські (явні) витрати + неявні витрати.

Витрати підприємства поділяються на постійні та змінні.

Постійні витрати (С) — витрати, що не залежать від зміни обсягів виробництва, тому вони існують навіть при нульовому виробництві. Це орендна плата, виплата відсотків по кредитах, амортизаційні відрахування, зарплата управлінського персоналу.

Змінні витрати (У) — витрати, величина яких змінюється залежно від зміни обсягів випуску продукції. Це витрати на сировину, електроенергію, напівфабрикати, зарплату працівникам.

Загальні витрати фірми ($ТС = С + У$).

Середні витрати — це витрати на одиницю продукції.

Маржинальні (граничні) витрати (МС) — це додаткові витрати фірми при виробництві додаткової одиниці продукції.

Тема 12. Охарактеризуйте форми оплати праці та способи стимулювання підвищення ефективності праці.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Номінальна і реальна зарплата.
2. Погодинна і відрядна оплата.
3. Стимулювання праці.

Заробітна плата (ЗП) в широкому розумінні містить у собі як безпосередню оплату за використання здібностей людини до праці (протягом певного часу), так і доходи у вигляді гонорарів, премій та інших видів винагород за працю.

Розрізняють номінальну і реальну заробітну плату.

Номінальна заробітна плата — це сума грошей, яку одержує працівник за свою денну, місячну працю.

Реальна заробітна плата — це та маса життєвих благ, які можна придбати за отримані гроші. Вона знаходиться у прямій залежності від номінальної заробітної плати й у зворотній залежності від рівня податків і рівня цін.

Погодинна заробітна плата — метод оплати праці, за якого заробіток прямо пропорційно залежить від кількості годин, відпрацьованих робітником.

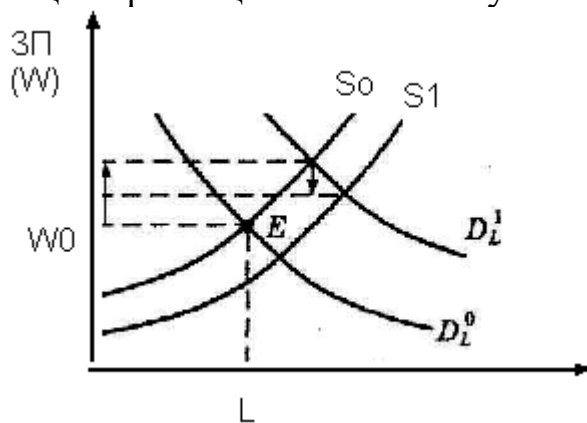
Відрядна заробітна плата — метод оплати праці, за яким заробіток прямо пропорційно залежить від кількості виконаних працівником виробничих операцій чи виготовлених товарів.

Погодинна заробітна плата звичайно застосовується на підприємствах, де переважає строго регламентований технологічний режим (конвеєрне виробництво, хімічні технології). Керівним, інженерно-технічним працівникам, службовцям, науковим працівникам погодинна оплата праці встановлюється у вигляді посадових окладів.

Відрядна заробітна плата найбільше застосовується на підприємствах, де висока частка ручної праці і необхідно стимулювати збільшення випуску продукції.

Заробітну плату можна розглядати як рівноважну ціну, що встановилася на ринку праці. Суб'єктами попиту на ринку праці виступають бізнес і держава, а суб'єктами пропозиції — домашні господарства.

Як і на будь-якому ринку, ціна рівноваги (на ринку праці це заробітна плата) може змінюватися при зміні попиту та пропозиції. Якщо при переході до ринкової економіки зростає попит на фахівців з економічною освітою, то ставки заробітної плати таким фахівцям підприємці підвищують, щоб залучити їх до підприємства. Якщо ж населення відреагує на попит ринку і більша його частина здобуде економічну освіту, пройде курси перепідготовки, то на ринку праці збільшиться пропозиція (крива на рисунку переміститься в положення S^1) заробітна плата цих фахівців почне знижуватись.

Кількість працівників (L)

На ринках різних видів праці рівень заробітної плати різний. Диференціація її пояснюється тим, що різна праця потребує різного рівня кваліфікації; заробітна плата має стимулювати також виконання менш приємних (брудних, важких), але необхідних для суспільства робіт.

Рівень реальної заробітної плати знаходиться в прямій залежності від продуктивності праці. У свою чергу, зростання продуктивності праці можна стимулювати через заробітну плату.

Так, застосовується система премій та участі в прибутку. Премія — винагорода за ефективність праці. Участь у прибутку — це розподіл заздалегідь встановленого відсотка від прибутку підприємства між його працівниками. Використовується пенсійне стимулювання — створено пенсійний механізм, відповідно до якого розмір пенсії прямо залежить від розміру заробітної плати і терміну роботи за наймом. Найефективнішою є система стимулювання через «участь в успіху». На заробітну плату працівники купують на пільгових умовах акції своїх компаній, стаючи співвласниками підприємства. Таким шляхом досягається зацікавленість працівника не тільки в поліпшенні результатів своєї праці, а й в успіху підприємства.

Тема 13. Поясніть на прикладі, які чинники можуть впливати на зміну величини ренти.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

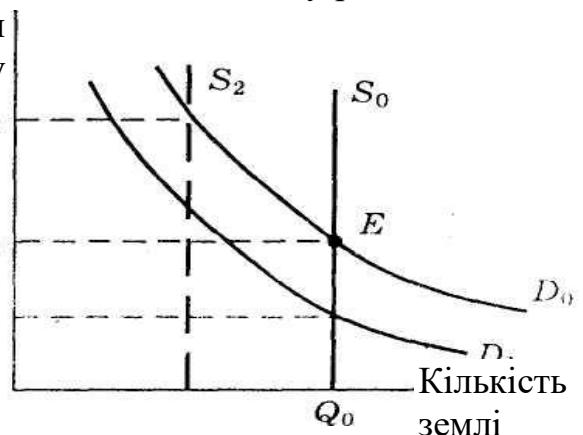
1. Що таке земельна рента
2. Як підрахувати ціну землі.

Рента — це особливий вид відносно стійкого доходу, безпосередньо не пов'язаного з підприємницькою діяльністю. Тоді що ж забезпечує можливість одержання доходу? Це дохід від якогось фактора виробництва, обмеженість котрого абсолютна, тобто пропозиція його є нееластичною. Наприклад, рента в нафтовидобувній промисловості (адже пропозиція нафтоносних ділянок абсолютно обмежена, штучним шляхом відтворити їхню кількість неможливо).

Важливою умовою виникнення земельної ренти є факт обмеженості пропозиції землі. Принцип установа ренти (орендної плати) такий самий, як і на інших ринках, — рівноважна ціна, що вирівнює попит та пропозицію. Якщо ми врахуємо особливість пропозиції землі (нееластична), то зможемо графічно проаналізувати зміну величини ренти.

Розглянемо фактори, що впливають на величину ренти.

1) Припустимо, що вся земля використовується в сільському господарстві. Тоді при існуючому попиті на неї рента встановиться на рівні R_0 . Якщо споживачі, не бажаючи набирати вагу, стануть вживати в їжу менше хліба, то попит на землю для вирощування пшениці зменшиться і зсунеться в положення D_1 . При цьому ставки орендної плати будуть знижуватись. Отже, рента (орендна плата) залежить від попиту на

сільськогосподарську продукцію.

2) Земля використовується не тільки в сільському господарстві, це унікальний засіб виробництва. Частина землі вилучається із сільськогосподарського виробництва — використовується для будівництва доріг, залізничних магістралей, житла. Чим більша частина землі зайнята під будівництво, тим менше її пропозиція для сільськогосподарського виробництва (S_2). А це спричиняє підвищення орендної плати. Отже, орендна плата землі залежить від попиту на неї для «несільськогосподарського» використання.

3) Необхідно враховувати неоднорідність якості земельних ділянок. Це означає, що продуктивність землі як фактора виробництва буде різною залежно від її родючості та місця розташування (близькість до ринку збуту сільськогосподарської продукції). Утворення диференціальної земельної ренти можна наочно представити через відхилення середніх витрат на ділянках, де родючість землі найвища (більша врожайність при однакових витратах), від найнижчих середніх витрат. Отже, на таких ділянках різниця між ціною і витратами буде найвищою, що й складатиме ренту. Таким чином, рента залежить від продуктивності ресурсу залежно від ранжування землі (за родючістю і місцем розташування).

Покупець земельної ділянки прагне придбати її заради ренти — постійного щорічного доходу, який приносить земля, але цей покупець може покласти грошову суму в банк і одержати дохід у вигляді відсотка:

$$P_{\text{землі}} = \frac{\text{Розмір орендної плати (ренти)}}{\text{Величина позичкового відсотка}} * 100\%$$

Якщо ж ставка банківського відсотка буде підвищуватись, то ціна землі падатиме. В умовах інфляції, коли гроші знецінюються, ціна землі зростає.

Тема 14. Охарактеризуйте суть безробіття. Назвіть причини та типи безробіття. Покажіть соціальні наслідки безробіття.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Сутність, причини і типи безробіття.
2. Фактичний і природний рівень безробіття.
3. Соціально-економічні наслідки безробіття.

Безробіття — соціально-економічне явище, за якого частина економічно активного населення не може знайти роботу, тобто залишається тимчасово незайнятою.

Причинами безробіття є:

— структурні зрушення в економіці, що обумовлені впровадженням нових технологій, устаткування;

- економічний спад чи депресія;
- політика профспілок і уряду в галузі оплати праці;
- сезонні зміни в рівні виробництва окремих галузей економіки;
- зміни в демографічній структурі населення;
- пошуки найбільш вигідних умов роботи.

Залежно від цих причин розрізняють такі види безробіття:

1) *Фрикційне безробіття* — короткострокове безробіття, зумовлене неоднорідністю людей і робочих місць, пов'язане з пошуком першого чи більш вигідного місця роботи, зміною місця проживання, тимчасовою втратою сезонної роботи, звільненням. Фрикційне безробіття вважається неминучим і навіть бажаним.

2) *Структурне безробіття* — безробіття, викликане змінами в технології виробництва, споживчих перевагах. Це тривалий тип безробіття, оскільки потрібен час на перепідготовку, перекваліфікацію, переїзд людей.

3) *Циклічне безробіття* — безробіття, що виникає в періоди спаду економічного розвитку й зумовлене недостатнім сукупним попитом на робочу силу. Визначити рівень безробіття можна, розрахувавши фактичний рівень безробіття.

Фактичний рівень безробіття = кількість безробітних / кількість економічно активного населення (робоча сила) * 100%

До безробітних належать особи працездатного віку, що втратили роботу, зареєстровані на біржі праці й активно шукають роботу.

Економічно активне населення, або робоча сила, включає зайнятих і безробітних працездатного віку.

Сума рівнів фрикційного і структурного безробіття називається *природним рівнем безробіття*.

Безробіття в будь-якій країні має тяжкі економічні й соціальні наслідки. Економіка втрачає частину ВВП, скорочуються податкові надходження до державного бюджету, зростають витрати на виплату грошових допомог безробітним, утримання значного апарату державних органів з питань праці, зайнятості та соціального забезпечення.

Відповідно до закону Оукена, перевищення фактичного рівня безробіття, порівняно з його природним рівнем, на 1 % призводить до зменшення потенційного ВВП (при повній зайнятості) на 2,5—3 %.

Внаслідок безробіття відбувається знецінення, недовикористання накопиченого науково-освітнього потенціалу суспільства, погіршується якість життя безробітних і членів їхніх родин, зменшується частка економічно активного населення через негативні зміни в рівні народжуваності, підвищення рівня смертності, зниження середньої тривалості життя, посилення відтоку кваліфікованих кадрів за кордон.

Крім того, у суспільстві наростає соціальна напруженість, погіршується морально-психологічний стан безробітного, зростають злочинність, невпевненість у майбутньому.

У цьому зв'язку однією з важливих функцій держави стає регулювання зайнятості, усунення негативних наслідків безробіття.

Поняття і терміни: *безробіття, фрикційне, структурне і циклічне безробіття, природний і фактичний рівень безробіття, економічно активне населення, закон Оукена.*

Тема 15. Розкажіть про сутність, причини та рівень інфляції. Покажіть її наслідки.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Сутність інфляції.
2. Типи інфляції.
3. Розрахунок рівня інфляції.
4. Соціальні наслідки інфляції.

В ідеальному випадку для кругообігу грошей в економіці кількість їх має відповідати вимогам торгівлі при рівні цін, що склався, і певної швидкості обігу. Ця рівновага описується рівнянням Фішера: $M \cdot V = P \cdot Q$, де M — кількість грошей в обігу; V — швидкість обігу грошової одиниці; P — середній рівень цін, Q — кількість товарів і послуг.

Якщо ж рівновага порушується, то змінюється середній рівень цін і купівельна спроможність грошей.

Інфляція — це процес зростання середнього рівня цін, що спричиняє зниження купівельної спроможності грошей.

Дефляція — зворотний процес, який виражається зниженням середнього рівня цін.

Інфляція не означає зростання цін на всі товари. У той час як ціни на одні товари ростуть, ціни на інші можуть не змінюватись.

Виділяють два основні типи інфляції:

1) *Інфляція попиту*, коли «надто велика кількість грошей полнеє на невелику кількість товару». Причиною може бути емісія грошей. У цьому разі в рівнянні відбулися такі зміни, а товару виробляється стільки ж. Отже, рівновага в ринковому кругообігу може зберегтися лише

при підвищенні цін, тобто виникне інфляція.

2) *Інфляція витрат* виявляється, коли ціни зростають внаслідок збільшення витрат на виробництво. Розкручується інфляційна спіраль. Спочатку ростуть ціни на основні види ресурсів (електроенергія, паливо, середня заробітна плата), що призводить до зниження обсягів виробництва.

Менша кількість товарів продається за ту саму кількість грошей. Ціни ростуть. Тому, якщо ми домагаємося росту заробітної плати, а продуктивність праці не підвищується, то такі заходи призведуть до зниження рівня життя, оскільки викличуть інфляцію.

Показниками інфляції є *рівень інфляції (індекс цін)* і *темп інфляції*.

$$\text{Індекс ЦІН } (I^P) = \frac{\text{Ціна споживчого кошику за поточний рік}}{\text{Ціна відповідного споживчого кошику базового року}}$$

$$\text{Темп інфляції} = \frac{I_p \text{ поточного періоду} - I_p \text{ базового періоду}}{I_p \text{ базового періоду}} \cdot 100 \%$$

I_p — характеризує темп росту цін, а темп інфляції — приріст цін.

Залежно від темпів росту цін виділяють такі види інфляції: *повзуча* (до 10 % за рік); *галопуюча* (до 200 % за рік); *гіперінфляція* (рівень цін підвищується понад 50 % за місяць). Повзуча інфляція (до 5 %) виконує стимулюючу функцію: змушує підприємця вкладати прибуток у виробництво, щоб він не знецінився. Однак галопуюча інфляція і гіперінфляція призводять до негативних соціально-економічних наслідків. Інфляція знижує реальні доходи населення. *Номінальний дохід* — це кількість грошей, яку одержують у вигляді заробітної плати, ренти чи прибутку. *Реальний дохід* — кількість товарів і послуг, яку можна придбати на свій номінальний дохід:

$$I_{\text{реальн. доходу}} = \frac{I_{\text{номінального доходу}}}{I_{\text{цін}}}$$

Від інфляції потерпають ті, хто одержує фіксовані номінальні доходи (пенсії, стипендії, заробітну плату). Вона погіршує становище й громадян, які мають заощадження, бо купівельна спроможність грошей згодом знижується. При цьому перерозподіляються доходи між кредитором і позичальником. Ті, хто одержав кредит, виграють за рахунок втрат кредиторів. Тому в разі кредитування населенням держави шляхом внесків чи купівлі облігацій інфляція також знижує рівень життя.

Антиінфляційні заходи:

- 1) регулювання (зниження) сукупного попиту: збільшення податків, зниження державних витрат;
- 2) контроль за зарплатою і цінами;
- 3) індексація доходів.

Тема 16. Поясніть сутність поняття « бюджет».

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Види бюджету.

2. Що таке бюджетний дефіцит і бюджетний профіцит.

Бюджет — це план створення і витрати державних коштів. Бюджетна система України складається з трьох ланок:

— *Держбюджет України; регіональні бюджети* (до них належать обласні бюджети, бюджет Автономної Республіки Крим, міські бюджети Києва і Севастополя); *місцеві бюджети*.

Державний бюджет України є основним фінансовим планом держави, який затверджується Верховною Радою України і має статус закону. Через цей бюджет мобілізуються фінансові ресурси для подальшого їх перерозподілу та використання з метою державного регулювання економічного розвитку країни і реалізації соціальної політики на території всієї України. Крім того, за рахунок засобів державного управління покриваються такі витрати, як утримання органів державного управління, забезпечення потреб оборони країни, обслуговування державного боргу, поповнення державних запасів, резервів тощо.

Бюджетна політика — це вплив на сукупний попит за допомогою системи державних замовлень, оподаткування і трансфертних платежів.

Бюджетний надлишок — перевищення доходів бюджету над його витратами. Доходи бюджету формуються за рахунок податків *ТА*, а витрати являють собою закупівлю товарів і послуг, а також трансфертні виплати. Додатний бюджетний надлишок називається *бюджетним профіцитом*, від'ємний — *бюджетним дефіцитом*.

Тема 17. Охарактеризуйте способи розрахунку ВВП. Покажіть різницю між номінальним та реальним ВВП.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Основні показники економічного розвитку.

2. Номінальний і реальний ВВП (ВВП).

3. Методи розрахунку: витрат, доходів, виробничий.

Валовий національний продукт (ВВП) — це сукупна вартість кінцевих продуктів, створених національним капіталом як на території країни, так і за кордоном упродовж року. Це найзагальніший показник, який охоплює кінцеві результати економічної діяльності всіх господарських одиниць у виробничій сфері та у сфері нематеріальних послуг.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) — це сукупна вартість усіх кінцевих товарів і послуг, створених упродовж року на території даної країни.

Обидва показники відбивають результати діяльності у двох сферах народного господарства: матеріального виробництва та послуг. Ці показники визначаються як вартість усього обсягу кінцевого виробництва товарів і послуг в економіці за один рік (квартал, місяць). Вони обчислюються у цінах як поточних (чинних), так і постійних (цінах певного базового року).

Номинальний ВВП (ВНП) — річний обсяг кінцевих товарів і послуг, виражений у поточних цінах.

Реальний ВВП (ВНП) — річний обсяг кінцевих товарів і послуг, виражений у постійних (незмінних) цінах, тобто в цінах базового року.

Для коректування грошового вираження ВВП з урахуванням динаміки цін використовують дефлятор ВВП.

$$\text{Дефлятор ВВП} = \frac{\text{Номинальний ВВП}}{\text{Реальний ВВП}} * 100 \% .$$

Звідси

$$\text{Реальний ВВП} = \frac{\text{Номинальний ВВП}}{\text{Дефлятор ВВП}} * 100 \% .$$

Оскільки реальний ВВП відображає ринкову вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених у країні за рік і виміряну у постійних цінах (грошах, які мають незмінну купівельну спроможність), він є точнішим (порівняно з номінальним ВВП) показником функціонування національної економіки.

ВВП (ВНП) можна виміряти трьома способами:

1) *З точки зору «витратного» підходу* ВВП містить чотири компоненти:

— особисті споживчі витрати (С) — це витрати домашніх господарств на товари кінцевого споживання, до яких належать товари повсякденного попиту і тривалого користування, а також витрати на різноманітні послуги;

— валові інвестиції (І) — витрати фірм на будівництво будинків і споруд, на придбання обладнання й устаткування, транспортних засобів; приріст виробничих запасів сировини та напівфабрикатів. До інвестицій також належать витрати фірм і домашніх господарств на житлове будівництво;

— державні закупівлі товарів і послуг (О) — це витрати центральних і місцевих органів влади на закупівлю всіх видів ресурсів, кінцевих товарів і послуг, а також витрати на оборону, утримання держапарату, правоохоронних органів, освіти тощо;

— чистий експорт (Х) — це різниця між сумою, витраченою іноземцями на придбання наших товарів (експорт), і сумою, яку ми

витрачаємо, купуючи іноземні товари (імпорт).

Із ВВП виключається ряд грошових операцій. По-перше, це чисто фінансові операції: державні трансферти (пенсії, грошова допомога малозабезпеченим, стипендії та інше); доходи від купівлі-продажу цінних паперів; приватні трансферти (допомога батьків дітям-студентам, багатих родичів бідним та ін.). Друга група операцій — продаж раніше вживаних речей. ВВП віддзеркалює рівень поточного виробництва, тому товари, вироблені раніше, до нього не включаються. Не враховується у ВВП також грошова операція, в ході якої товар, вироблений в поточному році, через кілька днів після продажу було перекуплено, оскільки в цьому випадку виникає подвійний рахунок. Виключаються з ВВП і товари та послуги, вироблені для власного споживання виробника, тому що вони не супроводжуються грошовими операціями, а ВВП — це грошовий показник.

2) *За сумою доходів*, створених у процесі виробництва товарів та послуг.

3) *За вартістю («виробничий» метод)*. Слід враховувати, що всі товари та послуги поділяються на кінцеві та проміжні. Товари, які купуються для подальшої переробки або перепродажу, називаються проміжними; вони не купуються кінцевими споживачами і ніколи не враховуються у ВВП. До ВВП включається вартість тільки кінцевих продуктів, що виробляються та продаються для споживання та інвестицій. Статистики, здійснюючи розрахунок ВВП, враховують у ньому тільки те, що називається доданою вартістю.

Додана вартість — різниця між вартістю вироблених товарів та послуг і вартістю матеріальних витрат на виробництво і реалізацію продукції.

Тема 18. Охарактеризуйте циклічність як форму руху економіки.

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Діловий цикл і його структура.
2. Теорії ділових циклів.

Діловий цикл виявляється в пошавленні чи спаді економічної активності всіх суб'єктів суспільства. *Діловий цикл* — це коливання обсягів національного виробництва, доходів, зайнятості, що, як правило, тривають від двох до десяти років. Такі цикли властиві всім країнам з розвинутою ринковою економікою. Попри відмінності між циклами в різних країнах і в різні періоди часу, які характеризуються тривалістю,

охопленням галузей (виділяються тільки аграрні кризи), кількістю країн, де спостерігається спад економіки,— можна виділити загальні риси ділового циклу. *Економічний цикл*, має такі фази: підйом (пожвавлення), вершина (пік), спад (реcesія), депресія (пригнічення – дно).

На кожній фазі відбуваються відхилення від середніх показників економічного розвитку. Реальний ВВП, що розраховується в базових цінах, відхиляється від номінального ВВП у поточних цінах. Це відхилення фіксується через дефлятор ВВП і характеризує рівень інфляції.

Коливання фактичного обсягу випуску щодо потенційного ВВП (максимально можливого при повній зайнятості ресурсів) характеризуються рівнем безробіття. Циклічно змінюються також ставки відсотка, валютні курси, обсяг грошової маси.

Стисла характеристика фаз ділового циклу.

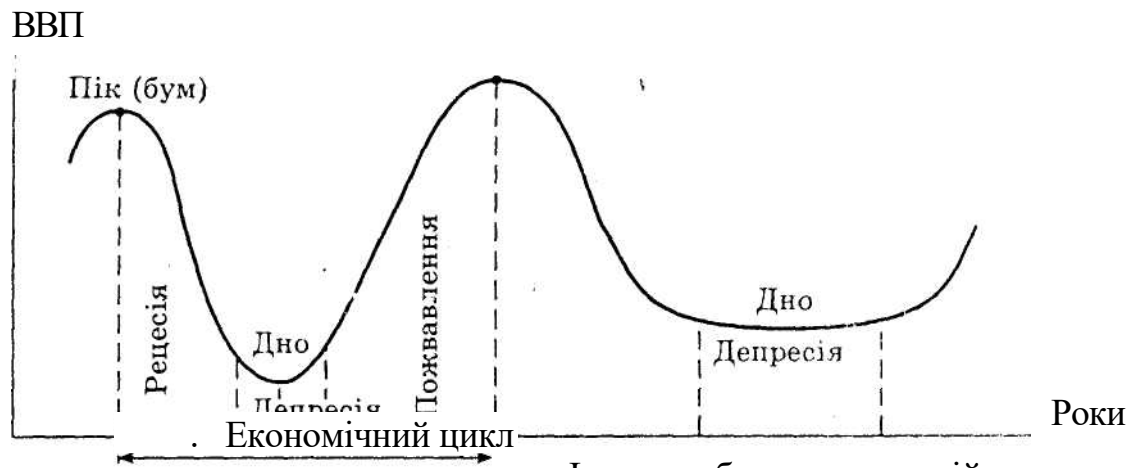
1) Вихідною фазою циклу є *спад (реcesія)*. У період реcesії спостерігається падіння темпів економічного росту, а потім пряме скорочення обсягів випуску продукції. Різко збільшуються запаси нереалізованої продукції, особливо товарів тривалого користування: автомобілів, побутової техніки. Падає попит фірм на робочу силу — безробіття зростає. Фірми відчувають гостру потребу в грошах. Підвищений попит на гроші спричиняє зростання ставки банківського відсотка.

2) Після реcesії настає фаза *депресії (зниження, пригнічення)*. Депресія як нижча точка кризи може бути дуже тривалою. В умовах депресії виробництво зупинене на багатьох підприємствах, тому пропозиція перестає обганяти попит. Це спричиняє припинення росту цін, зниження темпів інфляції при значному зростанні безробіття. На дані її фази створюються умови для виходу з кризи: зменшення цін на засоби виробництва і здешевлення кредиту сприяють новому нагромадженню капіталу.

3) Наступна фаза — *пожвавлення* означає розширення виробництва до його передкризового рівня, починається невелике підвищення цін, викликане пожвавленням купівельного попиту. Підприємства розширюють обсяги виробництва, відбувається пожвавлення на ринку праці, скорочуються масштаби безробіття. Зростає попит на грошовий капітал, і ставка банківського відсотка знову збільшується.

4) Слідом за пожвавленням настає фаза *підйому* (англ. *бум*). Випуск продукції перевищує передкризовий рівень. Безробіття скорочується до природного рівня (фрикційне і структурне безробіття). Зростання купівельного попиту спричиняє інфляцію (зростання цін).

5) Підвищується прибутковість підприємства.

Існує багато теорій, що аналізують причини виникнення ділового циклу. Всі вони погоджуються в одному: кризи зумовлені глибоким порушенням необхідного співвідношення між купівельним попитом та пропозицією товарів. Це порушення може бути викликане як внутрішніми факторами (зміна обсягів інвестицій, коливання обсягів грошової маси), так і зовнішніми (зростання кількості населення, відкриття природних родовищ ресурсів, технологічні революції, війни). На думку вчених, циклічність розвитку економіки неминуча, але макроекономічний аналіз вже в ХХ столітті дозволив уникнути тривалих застійних явищ (депресій) в економічному циклі. Остання глибока депресія в розвинених країнах спостерігалася в 1929-1933 рр.

Тема 19. «Міжнародна економіка».

ПЛАН ВІДПОВІДІ

1. Що таке торговий і платіжний баланс.

2. Сальдо торгового балансу.

- Валюта — грошова одиниця, що знаходиться в обігу країни;
- іноземна валюта — грошові знаки іноземних держав;
- валютний курс — чинна на певний момент ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у певній кількості грошових одиниць іншої країни;
- торговий баланс — співвідношення між вартістю експорту й імпорту країни за певний період часу;
- сальдо торгового балансу — різниця між вартістю експорту й імпорту;
- платіжний баланс — баланс міжнародних розрахунків, що відбиває сумарне співвідношення всіх платежів країни за кордон і надходжень в країну з-за кордону за певний період часу;
- сальдо платіжного балансу — різниця між надходженнями і витратами.

ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

- 1) А.А. Чухно. Основи економічної теорії. Київ: «Вища школа», 2001р.
- 2) Мочерний С.В. Основи економічної теорії. Посібник – К: Видавничий центр «Академія» 2005р.
- 3) Ніколенко Ю.В., Основи економічної теорії. Підручник. Київ «Либідь» 2004р. 1ч.
- 4) Климко Т.Н., Несторенко В.П. Основи економічної теорії: політ-економічний аспект (2-ге видання). Підручник для студентів економічних спеціальностей вищих закладів освіти. – К.: Вища школа – «Знання» 2005р.

Додаткова література:

- 5) І.Ф.Родіонова. Загальна економіка. Підручник. Київ «Заповіт» 2004р.
- 6) Макконелл К.Р. Економічна теорія 14-е изд. Москва Інфор-м 2002р.
- 7) Самуельсон П., Нордхаус В., Економіка 16-е издательство. Москва, Санкт-Петербург, Київ 2000р.
- 8) В.М. Ковальчук. Загальна теорія економіки. Тернопіль, 1998
- 9) Основи економічної теорії. За ред. А.А.Чухна. Київ, “Вища школа”, 2001р.
- 10) А.С. Гальчинський. Основи економічних знань. Київ, “Вища школа”, 1999р.

Перелік практичних занять

№ теми	Назва та зміст теми	Кількість годин на практику (СРС)	
		3	4
1	Предмет і метод.	1	
2	Економічні потреби суспільства. Економічні інтереси.	Вивч.сам.	2
3	Економічна система суспільствам та її типи. Відносини власності.	1	
4	Обмеженість виробничих ресурсів.	Вивч.сам.	4
5	Ринок як форма організації економічної діяльності суспільства.	1	
6	Попит і пропозиція, їх взаємодія.	Вивч.сам.	6
7	Капітал як економічна категорія і фактори виробництва. Оборот капіталу.	Вивч.сам.	2
8	Монополія і конкуренція в ринковій та перехідній економіці	1	
9	Ринкові відносини в аграрному секторі економіки.	Вивч.сам.	4
10	Підприємство на ринку факторів виробництва.	Вивч.сам.	4
11	Економічна система-об'єкт макроекономіки.	1	
12	Макроекономічна нестабільність. Макроекономічне регулювання.	Вивч.сам.	6
13	Економічна політика держави.	1	
14	Формування і закономірності розвитку міжнародної економіки.	Вивч.сам.	4
15-17	Міжнародна економічна інтеграція.	Вивч.сам.	4
Разом:		6	36

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Методичні вказівки

до практичних занять з дисципліни «Економічна теорія»
Напрямок підготовки «Менеджмент організацій»
для студентів 1-го курсу денної форми навчання

Укладач: **стар. викладач Плетос С.В.**

Підп. до друку

Формат

Папір

Умовн. друк. арк

Тираж

Зам. №

Надруковано з готового оригінал-макету

Одеський державний екологічний університет
65016, м. Одеса, вул. Львівська, 15

